УДК 141.7:316.32

© Сергій Попов
Запорізький національний технічний університет

ЗМІСТ СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ В ДИСКУРСІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Досліджується формування парадигми соціального менеджменту в контексті глобалізації та інформатизації; розкривається зміст соціального механізму менеджменту, його сутність, поняттєво-категорійний апарат, умови і шляхи досягнення ефективності соціального менеджменту.
Ключові слова: глобалізація, інформатизація, організація, соціальний менеджмент, управління.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що розвиток ринкових відносин і соціальної системи, регулювання зворотних зв'язків у системі соціального менеджменту, розвиток соціального менеджменту в дискурсі глобалізації та інформатизації соціального розвитку – все це висуває нові вимоги до якісного рівня соціального управління, особливостей завдань, які при цьому виникають, і методів розвязання, суперечностей, які є способом організації соціальних систем, – як зазначає *В.Бородкін* [див.: 1, с.69-90].

Аналіз змісту соціального менеджменту в глобалізованому соціумі-середовищі потребує звернення до пізнання механізмів самоорганізації складних еволюційних і надскладних систем, оскільки соціальний менеджмент перебуває в стані, далекому від рівноваги, в результаті того, що загострюється його чуттєвість до флуктуацій на мікрорівні, які приводять до зміни поведінки всієї макросистеми, руйнування динамічної рівноваги структур і підсистем у системі соціального менеджменту, перебування управління в "режимі з загостренням" або фазі кризи, в якій нестійкі структури піддаються швидкій дезінтеграції та приводять до зміни моделі управління. Тож неодмінною сьогодні є нова концепція соціального менеджменту, яка адекватно відображала б зміни в еволюції соціальних систем при їх поступовому переході від суспільства-системи до суспільства-середовища, тому що складні умови глобалізації та інформатизації накладають свій відбиток на всі процеси, які відбуваються в суспільстві-соціумі-природі. Такою новою парадигмою в дискурсі глобалізації та інформатизації соціального розвитку є парадигма соціального менеджменту як висхідний атрибут картини соціального світу за умов множинних соціальних ризиків на противагу універсальній раціональності суспільства епохи індустріалізму та початку постіндустріалізму. Як відзначає *І.Пригожин*, у праці "Філософія нестабільності", людство перебуває на самому початку того, щоб стати здатними продукувати когерентне (узгоджене) бачення соціального світу, а для цього потрібно вийти за межі традиційного світорозуміння [див.: 2, с.46-57].

Саме парадигма соціального менеджменту за умов глобалізації та інформатизації має дослідити теоретико-методологічні засади аналізу синергетичної парадигми; зміни, які відбуваються в різних системах за умов нестабільності; дії механізму самоорганізації; можливості соціального управління та суперечливу сутність кризи; ідеї про креативність хаосу, його конструктивність, спрямованість його просування до нової соціальної організації; дослідження принципу нелінійності культурно-історичного часу за умов невизначеності, турбулентності та стохастичності соціального середовища. Пояснення змісту соціального менеджменту приводить до постановки питання про новий тип соціального менеджменту, що розширяє поле гуманістичної рефлексії над діяльністю, враховує співвіднесеність отриманих управлінських знань про об'єкт з ціннісно-цільовими структурами. У самому осередді людської життєдіяльності лежить невизначеність, яка викликана способами участі людини у перетворенні дійсності завдяки її креативним здібностям, і детермінована глибокими економічними та соціальними причинами, які випливають зі зміни характеру зовнішнього та внутрішнього середовищ управлінської діяльності, що перебуває у мінловому середовищі, – як відзначає *І.Предборська* [див.: 3, с.136]. Саме тому нова світоглядна парадигма соціального менеджменту дозволяє кардинально змінити наші уявлення про нестабільність і невизначеність соціального світу, детермінізм та індетермінізм, перебіг еволюції, зміну сутності науки, нове розуміння її об'єкта та процесів, які в ній відбуваються.

Зміст соціального менеджменту за умов глобалізації та інформатизації слугує обґрунтуванням для пояснення соціальних та антропних процесів у суспільстві, зміни свідомості та поведінки людей, виявлення механізму самоорганізації за умов нестабільності в анторопо-соціо-культурних системах. Тож соціальний менеджмент варто проаналізувати в контексті пояснення понять “система”, “структура”, “соціальне”.

Система – це різноманітність упорядкованих певним відношенням або пов’язаних певними ознаками елементів, які можуть являти собою сукупність, для якої притаманне функціональне призначення, що визначається принципом або характером взаємозв’язку та взаємовідношення елементів. *Структура* – будова, взаєморозташування її частин; потоки інформації; взаємозв’язки та взаємовідношення елементів. *Соціальне* відображає особливу об’єктивну та суб’єктивну реальність, яка створюється людьми безпосередньо через буття в спільнотах. Ця реальність поєднує в собі риси, дії, вчинки людей, взаємини між ними, норми, цінності, знаки, символи, смисли та їх значення, засадами яких є принципи самоорганізації соціальних систем [див.: 4, с.242].

Досліджуючи соціальний менеджмент як предмет дослідження в дискурсі глобалізації та інформатизації соціального розвитку, варто визначити напрямки дослідження, що сприяють більш адекватному розумінню цього досить складного й суперечливого феномена:

1. Соціальний менеджмент розуміється як науковий напрям, його головні принципи і стратегії розвиваються в контексті проблем синергетики: трансдисциплінарності (*С.Курдюмов, Є.Князєв, І.Добронравова, В.Бех, В.Воронкова*); міждисциплінарного узгодження та діалогу (*В.Аршинов, В.Буданов, Н.Савічєва*); соціальних і філософських засад фрактала (*В.Войцехович*); фрактальної семіотики (*В.Тарасенко*); наслідків зміщення у парадигмальній системі ціннісно-онтологічних орієнтацій (*В.Єгоров*); катастрофічності поведінки нелінійних систем у точках біфуркації (*В.Глазунов*), історичні стадіальні флуктуації в розвитку суспільства [див.: 5, с.180].

2. Соціальний менеджмент у дискурсі глобалізації та інформатизації соціального розвитку включає нові світоглядні засади соціального буття, а саме: філософію відкритого світу (*В.Єгоров*); ідеї коеволюції природи та суспільства (*С.Курдюмов, Л.Бараусова, Р.Додонов*); стійкого розвитку (*А.Урсул, А.Романович, В.Воронкова, О.Кіндратець*); екогуманізму (*В.Вересякіна*) як шляху розв’язання проблеми виживання людства, забезпечення його безпеки; соціо-інвайронментального підходу в інтерпретації управління в контексті синергетичного бачення світу [див.: 6, с.162-186].

3. Формування концепції соціального менеджменту як загальної теорії соціальної самоорганізації акцентує увагу на розкритті феноменології, ессенціології есхатології та специфіки виявлення самоорганізації в концепції синергетичного історизму (*В.Василькова*); синергетичної стратегії національного розвитку та реалізації моделі технологізації управління науково-інформаційним простором (*Г.Котельников, М.Піддубний*); суспільства як живої системи (*О.Мелехова*); соцієтальної історії та глобалізації [див.: 7, с.32].

4. Соціальний менеджмент включає загальні та спеціальні підходи до дослідження соціальних трансформацій, співвідношення самоорганізації та управління в соціальному менеджменті (*В.Аршинов, К.Делокаров, О.Козлова, Н.Савичева*); прогнозування соціальних та економічних процесів за умов нестабільності (*Д.Чернявський, М.Старков, О.Щербаков*); розуміння кризи як важливої фази у розвитку надскладних систем, що свідчить водночас про вичерпання ресурсів минулих джерел розвитку та активізації пошуку нових можливостей соціальної самоорганізації та державності (*В.Романов*) [див.: 8, с.236].

5. Розвиток соціального менеджменту пов’язаний із системною кризою та ризиками за умов соціальних трансформацій, подолання яких сприяє впровадженню в життя механізмів соціального менеджменту, а саме: теоретичного та практичного прогнозування, шляхів подолання кризи, можливостей управління (*В.Буданов*); ризиків культури в періоди біфуркацій (*Г.Малинецький*); особливостей саморозвитку культури у перехідних суспільствах (*В.Копцик*); антропогенних криз та їх параметрів, культури як антиентропійного механізму (*А.Назаретян*); втрати ефективності комплексу культурних зразків – реплікаторів – як причини розвитку соціокультурної нестійкості (*Д.Сотнікова, Б.Пойзнер*); процесу віртуалізації суспільства та його загрози (*К.Колін*); соціально-психологічного синдрому передкризової людини

(*А.Назаретян*); невротичної особистості та стресових станів (*Л.Колеснікова*); забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особистості (*Г.Грачов*); дослідження синергетики в соціогуманітарному та технічному пізнанні [див.: 9, с.91-98].

6. Розвиток соціального менеджменту потребує аналізу співвідношення порядку та хаосу в проекції формування соціальних організацій за умов глобалізації та інформатизації: їх складної опозиції в давніх картинах світу (*Б.Познер*); конструктивної і творчої ролі хаосу в синергетичній парадигмі (*Є.Князєв, О.Астафьєва*); визнання синтезу порядку та хаосу (*В.Бранський*) як об'єктивності реальності, що перебуває на межі (*В.Єгоров*); формування умов для соціальної економіки [див.: 10, с.52-65].

7. Синергетичне мислення як шлях до становлення та пізнання цілісної людини є мірою соціального менеджменту, що включає: синергетичний процес становлення особистості (*М.Каган, Л.Бараусова*); збереження цілісності особистості через удосконалення: освіта як процес, що розвиває здатність синергетичного мислення та креативність; освіта та самоосвіта, їх включення в гештальт-освіту (*Є.Князєва, С.Курдюмов, В.Веряскіна, О.Долженко*); синергія виховання та навчання (*Л.Новікова, М.Соколовський*); смисли самопізнання, саморозвитку та самоорганізації людини в досягненні цілісності та в розкритті ставлення до Іншого, в узгодженості стратегій взаємодії культур і цивілізацій (*Г.Аванесова*) [див.: 11, с.137].

Формулювання мети статті: роз'яснити зміст соціального менеджменту; розкрити поняттєво-категорійний апарат змісту соціального менеджменту; виявити шляхи та напрями розвитку соціального менеджменту за умов глобалізації та інформатизації.

Як свідчить аналіз, зміст соціального менеджменту – це процес впливу суб'єкта на об'єкт, спрямований на впорядкування, збереження, руйнацію чи збереження системи об'єкта відповідно до цієї мети. Управління як вид людської діяльності існує з тих пір, як виникла потреба в сумісній діяльності людей. Кожна історична епоха вносить свої корективи у розуміння суб'єкта управління, методи стимулювання, масштаби організації самого процесу, однак лиш у XX сторіччі з'явилися та почали розвиватися наукові підходи до соціального менеджменту. Соціальний менеджмент являє собою невід'ємну частину людського буття, без якого неможлива сумісна діяльність людей та суспільства загалом. Ефективний соціальний менеджмент є одним із головних чинників соціального поступу, його сутність визначається структурою його системи, яка складається з таких компонентів, як суб'єкти управління, об'єкти управління, процес управління і механізми системи управління. *До суб'єктів управління* відносяться: населення, органи влади (центральні, регіональні, місцеві), органи місцевого самоврядування, громадянські інститути суспільства, інститут менеджменту, фінансово-промислові групи; до об'єктів управління – соціальні процеси, соціальна сфера, соціальні ресурси на різних рівнях управління [див.: 12, с.156].

Теорію соціального менеджменту варто оцінити як акумульовані та логічно впорядковані за певними правилами знання, які являють собою систему принципів, методів і технологій управління, розроблених на засадах інформації, отриманої як емпіричним шляхом, так і в результаті використання досягнень низки конкретних наук. Часто теорію соціального менеджменту розділяють на два рівні: перший представлений теоріями соціального управління, які є частиною політико-економічних і соціально-філософських концепцій, що пояснюють механізм функціювання суспільства на різних історичних етапах; другий являє собою прикладну дисципліну, що інтегрує в собі, з одного боку, фрагменти фундаментальних наукових теорій, передусім логіки, математики, психології та інших, а з іншого боку – це сукупність практичних знань і навичок, які об'єднують достатньо різноманітні об'єкти загальним завданням управління.

Механізми соціального менеджменту зводяться до соціального цілевизначення, до методів управління (економічних, соціальних, політичних, юридичних, адміністративно-організаційних) у контексті синергетичної парадигми сучасної економічної теорії [13]. Серед них особливо виокремлюються соціальні, що є об'єднуючими в усій системі управлінських впливів. До їх змісту входить сукупність заходів щодо мотивації людської поведінки, ставлення до праці; проектування та створення соціальних організацій, їх постійне інноваційне

оновлення, технології саморозвитку особистості та реалізації її творчого потенціалу, технології самоменджемнту та професійної підготовки соціальних менеджерів.

Для більш ефективної реалізації соціальних зв'язків і здійснення принципів соціального менеджменту потрібне більш повне використання таких методів: 1) соціального проектування та програмування; 2) збору і аналізу соціальної інформації; 3) згуртування соціальних організацій та груп, управлінських команд керівників і спеціалістів у сфері соціального менеджменту; 4) створення позитивної мотивації до праці, життя загалом; до доцільної поведінки в організації за рахунок ініціювання цілей організації, прояснення перспектив розвитку; 5) психологічного впливу, спрямованого на активізацію життєвих сил особистості; 6) активізацію знань, отриманих у фундаментальній науці, кібернетиці, синерегтиці та інших галузях, приклади дослідженнях тощо.

Аналіз функцій соціального менеджменту включає чотири етапи: 1) виокремлення об'єктів і конкретних функцій управління; 2) побудова моделі процесу управління; 3) виокремлення фактично виконуваного складу робіт і операцій щодо реалізації функцій менеджменту; 4) співставлення фактичного складу управлінських робіт з об'єктивно неодмінними та виявлення відмінностей з побудованою моделлю.

Структура управління може бути двохланцюговою та багатоланцюговою: якщо ланцюги (ланки) перебувають на одній сходинці управління, то їх зв'язки мають координаційний (горизонтальний) характер, якщо на декількох – стають субординаційною (вертикальною) структурою. Розрізняють три основні типи організаційних структур управління: лінійну, функціональну та змішану – лінійно-функціональну. Умовами, чи критеріями, раціональної системи управління постають: 1) відповідність ланок управління їх функціям; 2) можливо менша кількість ланок в ієрархії управління; 3) зосередження на кожній ланці неодмінних функцій управління; 4) концентрація функціональних ланок у функціональних вузлах; 5) чітке виокремлення особливостей участі кожної функціональної ланки в єдиному процесі управління; 6) найменше число джерел "прийому" і "виходу" команд з кожної ланки управління (*П.Друкер*) [див.: 14, с.398].

Соціальний менеджмент **–** це цілеспрямований вплив соціального суб'єкта на власну суспільну, колективну та групову життєдіяльність, що здійснюється як безпосередньо (у формах самоуправління), так і через спеціально створені інститути (державу, партії, суспільні об'єднання, кооперативи, підприємства, союзи). Управління – невід'ємний елемент усіх організованих систем різної природи, що забезпечує їх самозбереження та саморозвиток. Соціальне управління являє собою складний процес взаємодії двох сторін: того, хто управляє; і того, ким управляють, в яких важливу роль відіграють зворотні зв'язки. Соціальне управління може бути представлене як сукупність двох підсистем. *Традиційна підсистема соціального менеджменту* виходить із пріоритету прямих зв'язків, у якій мало уваги зверталося на взаємозв'язок цих двох підсистем, тобто процес управління розглядався як односторонній процес, як жорсткий управлінський вплив. Проте суспільство – це складна соціальна система, що має внутрішній механізм саморегулювання та саморозвитку. *Сучасна парадигма соціального менеджменту* зумовлена розумінням процесу управління як суб'єкт-суб'єктного відношення, що передбачає взаємодію двох підсистем, аналіз цих підсистем як відкритих систем, кожна з яких здатна адекватно реагувати на імпульси одна одної. Як наслідок, соціальний менеджмент набуває рис співуправління; управління надскладними системами є лише впливом на їх власний механізм саморегуляції та самоуправління з метою його оптимізації.

Важливий аспект ефективного управління – досягнення адекватності цих двох підсистем. Будь-яка креаційна (штучна, створена), а управлінська система – саме така система, має істотно більш низький рівень різноманітності порівняно з еволюційними. Тож для реалізації мети соціального менеджменту потрібно дотримуватися принципу неодмінної різноманітності: різноманітність управляючої системи повинна бути не меншою, ніж різноманітність системи, якою управляють, враховуючи прогнози майбутнього [див.: 15, с.31-62]. Процес соціального менеджменту включає в себе три основні компоненти: 1) управлінська свідомість – мисленнєве здійснення процесу управління; 2) управлінська діяльність, що являє собою реалізацію цілей та завдань соціального управління; 3) результат управлінської діяльності.

Для соціального менеджменту вміння оцінювати соціальні наслідки передбачуваних управлінських рішень має вирішальне значення, і є справжнім нервом соціального управління. *Соціальний механізм* – це причиново-наслідковий зв'язок (модель) досліджуваного соціального процесу чи явища. З поняттям *"соціальний механізм"* пов'язані такі терміни: 1) елемент соціальної системи – індивід чи більшість індивідів, країна чи фірма; 2) соціальна система – система соціального походження – індивід, сім'я, організована група, клуб, партія, організація (фірма, підприємство, установа), соціальний інститут (право); 3) структура системи – відносно стійка фіксація зв'язків між елементами системи; 4) модель "життєвого циклу" – етапи еволюції системи від її зародження до загибелі; 5) зворотний зв'язок – вплив результатів функціювання системи на особливості цього функціювання: якщо зворотний зв'язок підсилює результати функціювання, то вона називається позитивною; якщо послаблює – негативною; 6) емерджентність – неможливість зведення властивостей системи загалом до властивостей елементів системи; 7) структура соціальної системи – у класичному структурно-функціональному підході використання поняття структури передбачає поділ більшості елементів системи на підсистеми та виокремлення істотніших і стійкіших зв'язків між ними; 8) структура соціальної системи – відносно стійка фіксація зв'язків між елементами системи; 9) модель – аналог об'єкта, який за певних умов відтворює властивості системи. Поняття "соціальний механізм" ввійшло в державне управління, що досліджує процеси гомеостатики у соціальних системах [див.: 16, с.322].

Зміст поняття *"соціальний механізм"* визначається як взаємодія соціальних структур, норм, інститутів, зразків поведінки, через посередництво яких забезпечується функціювання соціальної системи. Синергетична методологія аналізу механізмів соціального менеджменту потребує пояснення механізмів самовідтворення соціосистеми як певної сукупності логічних зв'язків між різними виявами соціальних процесів, розгортання яких забезпечує самооновлюючу повторюваність найбільш визначних рис системи упродовж її історичного розвитку. Отже, згідно з традиційними уявленнями, для тривалого функціювання соціальної системи потрібне збалансоване функціювання механізмів двох типів – організаційних (діалектичних) і самоорганізаційних (синергетичних) і двох відповідних підсистем. Самоорганізація потрібна для різноманітності, завдяки якій система отримує широкий спектр варіантів подальшого розвитку, що збільшує імовірність вибору оптимального шляху. Організація потрібна для розвитку системи в обраному напрямі, щоб запобігти утворенню хаотичних станів. Зокрема, *Л.Бевзенко* в управлінні розрізняє два основні типи механізмів соціальної зміни – організаційні та самоорганізаційні, дія яких виявляється у формуванні відповідно організаційних і самооороганізаційних структур [див.: 17, с.437].

Синергетична методологія аналізу механізмів соціального менеджменту потребує аналізу *концепту "соціального менеджменту"*, що є вкрай важливим для визначення механізмів **–** *адаптаційних і біфуркаційних*, без аналізу яких неможливо проаналізувати сутність, значення, місце та роль соціально-орієнтованого управління в сучасних умовах. Адаптаційні механізми соціального менеджменту реалізують функції мінливості, спадкоємності, відбору при збереженні притаманних ознак наявної системи, тобто в межах одного й того ж біологічного організму, екосистеми, фірми, держави. *Біфуркаційні (розгалужені) механізми соціального менеджменту* реалізують зазначені функції на засадах послідовної зміни якісно нових станів систем, які втрачають притаманні ознаки свого попереднього розвитку, хоч і зберігають спадкові ознаки. Такими процесами є зміна поколінь біологічних організмів, реструктуризація фірм, радикальна зміна державного устрою**.** *Біфуркаційні механізми* дозволяють досягти гідних для соціального розвитку умов. Перервність і розгалуженість (варіантність) дозволяє системі немов би "забути" старі, менш ефективні стани та на засадах багатоваріантного пошуку відібрати нові, більш ефективні стани (чи нові стани).

Ці ж механізми, забезпечуючи незворотність перебігу процесів, реалізують й інші важливі якості – закріплення здійснених соціальних змін. Біфуркаційні механізми є більш ефективними порівняно з адаптаційними, оскільки вони дозволяють прискорити темпи розвитку [див.: 18, с.367]. Так, у поєднанні самоорганізації, організації та управління формується *самоуправлінський соціальний механізм соціального менеджменту*. В процесі

взаємодії локальних соціальних утворів здійснюється добір параметрів порядку, які узгоджують взаємини та поведінку компонентів системи наступного організаційного рівня тощо. Отже, соцієтальний простір є своєрідним “плинним” полем взаємодій, соціальних змін, у яких безперервно виникаючі мінливі параметри порядку послідовно стікаються у певні русла, спрямовуючи потік системотворчої інформації. Чинниками руху при цьому постають *соціальні атрактори* – ідеальні орієнтири життєоблаштування індивідів та спільнот (інтереси, цінності), які, узгоджуючись із соціальним і природним ідеальним, водночас спрямовують процес формування параметрів порядку на всіх організаційних рівнях соціальної реальності.

Вчені-гуманітарії виходять з того факту, що управління ґрунтується на потребах самого суспільства, засадами якого є енергійна та неупорядкована (стохастична) кількість субструктурних елементів, які не зведені в систему. Якщо управління відбувається в закритій системі, то постійно діє ентропія (хаос, неупорядкований рух елементів), і зупинити процеси ентропії може процес взаємодії організації з зовнішнім середовищем [див.: 19, с.263]. Модель механізмів соціального менеджменту виходить з того, що підгрунтя механізму процесу самоорганізації – взаємозв’язок і взаємодія рушійних чинників процесу самоорганізації системи, тобто перехід від одного якісного стану в інший, більш вищий; результати здійснення процесів організації та управління; дія об’єктивних законів розвитку; законодавчі акти, норми та нормативи; принципи і методи самоорганізації; прийоми пізнання; функції органів системи самоорганізації; критерії добору нового, прогресивного; інформаційна структура самоорганізації.

Поняття моделі соціального менеджменту має чимало визначень, проте всі вони зводяться до того, що рух або поведінка одного об’єкта зумовлюється впливом на нього іншого, який називається в теорії управління чинником, керованим параметром, детермінованим суб’єктом управління. Зустрічається розширене трактування моделі соціального менеджменту як взаємодії будь-яких об’єктів, починаючи з інертних, до біологічних, включаючи організм людини, і до технічних систем.

Виокремлюють такі види системного підходу до соціального менеджменту: 1) системно-компонентний, що означає вивчення складу системи з виокремленням таких компонентів, взаємодія яких зумовлює наявність притаманних системі якісних особливостей; 2) системно-структурний, який передбачає дослідження внутрішніх зв’язків і взаємодії елементів; 3) системно-функціональний, що передбачає вивчення інформаційно-функціональних залежностей, по-перше, між компонентами системи, по-друге, між компонентами та системою загалом та іншою системою, до складу якої вона входить; 4) системно-інтегративний напрям, який полягає в дослідженні цілісних властивостей системи, не притаманних її компонентам зокрема; 5) системно-комунікаційний напрям, що означає вивчення системи у взаємодії з навколишнім середовищем; 6) системно-історичний напрям, спрямований на дослідження ретроспективи, перспективи у розвитку системи та розглядає її як процес в єдності зі становленням, функціюванням і розвитком.

«Алгоритм вибору методів управління включає такі дії: 1) дослідження, аналіз та оцінку ситуації, що притаманна учасникам сумісної дії; 2) виявлення напрямів впливу; 3) вибір складу та змісту методів; 4) забезпечення умов для застосування вироблених методів; 5) здійснення практичної роботи із застосування методів» [20, с.75]. Соціально-орієнтоване державне управління – це такий вид управління в соціальній, правовій та демократичній державі, який забезпечує встановлення оптимальних взаємин особистості, колективу та держави, а також створює неодмінні умови та можливості для найбільш повної реалізації невід’ємних прав і свобод людини, включаючи право кожної людини на гідне життя в “державі добробуту”. Соціальний менеджмент – це найбільш доцільний спосіб поєднання засад свободи та забезпечення соціальної справедливості в розподілі продуктів праці, а звідси – соціально-орієнтовані держави – це лише неодмінна, однак недостатня умова для реалізації механізму соціально-орієнтованого державного управління.

Глобалізація як загальносвітовий процес розвивається нерівномірно: різні регіони світу охоплені нею неоднаково, окремі держави відіграють у цьому процесі різну роль, тож глобалізація нерівномірно впливає на розвиток моделей соціального менеджменту, – як зазначає *В.Воронкова* [див.: 21, с.272]. Сам термін “*глобалізація”* став використовуватися на

початку 80-х років минулого століття серед економістів і фінансистів, утвердилась уява про глобалізацію як про “вільний рух капіталів і зростаючу залежність національних економік від глобальних фінансових ринків і транснаціональних компаній” (*Дж.Сорес*). Розуміння глобалізації передусім як економічного процесу збереглося й на початку XXI сторіччя в уяві багатьох економістів. У 90-х роках XX сторіччя – на початку XXI сторіччя розуміння “глобалізації” наповнюється більш широким змістом і охоплює всі сфери людської діяльності: економіку, політику, культуру, соціальну сферу тощо.

Глобалізація – це поступове перетворення світового простору в єдину зону, де безперешкодно переміщуються капітали, товари, послуги, вільно поширюються ідеї та пересуваються їх носії, стимулюючи розвиток сучасних інститутів, шліфуючи механізми їх взаємодії. Вона втілює ідею інтегрованості країн у світове співтовариство та їхнього спільного розвитку. Глобалізація – процес соціальної трансформації, під час якого людські співтовариства поступово інтегруються у всесвітню соціальну систему. Виділяють три аспекти глобалізації як соціального явища: 1) соціально-політичний – політична глобалізація (перспективи становлення глобального громадянського суспільства, яке має загальні правові принципи і норми); 2) соціально-економічний – економічна глобалізація (формування глобальних ринків і стратегії поведінки корпорацій, міжнародних фінансово-економічних інститутів, перспективи формування принципово нових економічних відносин і типів господарства); 3) соціокультурний – культурна глобалізація вивчає глибинні зміни в культурних стереотипах у зв’язку з новітніми науково-технічними соціальними нововведеннями, перспективи міжкультурного діалогу.

Водночас для значної частини людства глобалізація несе в собі й істотні загрози, зумовлюючи розмежування країн на “цивілізаційний центр” і “периферійну зону”, поглиблюючи їх диференціацію в соціально-економічному та соціальному розвитку, в контексті яких не спрацьовують механізми соціального менеджменту. Ідеологією глобалізації є концепція “відмирання держави”, “свобода торгівлі та підприємницької діяльності”, “невтручання держави в економіку”. Україна відчула вплив глобалізації вже з перших років незалежності, коли її економіка та суспільна сфера стали відкритими для світу. Нові явища принесли країні нові можливості та перспективи, розширився доступ до культурних, інтелектуальних і технологічних здобутків світового співтовариства. Однак, поряд із позитивними чинниками глобалізації, їй притаманні також болючі проблеми та загрози. Індекс глобалізації дозволяє оцінити масштаб інтеграції будь-якої країни у світовий простір і виконати порівняння різних країн за цим показником. Індекс глобалізації за системою KOF визначається трьома вимірами: економічним (Іге); соціальним (Ігс); політичним (Ігп) і обчислюється як сума своїх складових Іг = 0,34*Іге + 0,37*Ігс + 0,29*Ігп із відповідними ваговими коефіцієнтами. За системою CEIP цей індекс визначається чотирма вимірами: економічним (Іге); персональним (Ігпр); технологічним (Ігт) та політичним (Ігп) і обчислюється як сума заначених складових із рівними ваговими коефіцієнтами. Для зручності порівняння, у системі CEIP об’єднаємо персональний і технологічний виміри в соціальний вимір [див.: 22, с.196].

1. Економічний вимір глобалізації (Іге) відображає постійне зростання взаємозв’язку між потребами людей, з одного боку, та можливостями виробництва та поширення товарів і послуг за допомогою міжнародної торгівлі, надходження іноземних інвестицій, і розвитку процесів транснаціоналізації – з іншого. В обох системах він визначається такими спільними індикаторами: рівень торгівлі у вигляді суми всіх видів експорту та імпорту; прямі іноземні інвестиції як сума їх припливу та відтоку. В системі KOF використовуються додаткові індикатори: портфельні інвестиції у вигляді суми абсолютної вартості їх припливу та відтоку, а також доходи нерезидентів у формі заробітної плати чи прибутку від інвестицій, виражені у відсотках від ВВП. Глобалізація світового товариства, уніфікація національних економік, економічні тенденції в державах – членах ЄС щодо консолідованого єдиною грошовою одиницею Європейського Союзу, потенційна взаємокорисність вільної торгівлі є важливими чинниками економічної інтеграції та розвитку торговельних відносин між Україною та ЄС. Економічний вимір глобалізації будь-якої країни перебуває в прямо пропорційній залежності від її політичної стабільності та наявності відпрацьованої законодавчої бази, що не підлягає швидким змінам. Іншими словами, цей показник дуже чутливий до рівня довіри інвесторів, до їхньої впевненості в тому, що вони зможуть отримати прибуток від інвестицій.

2. Соціальний вимір глобалізації (Ігс) є чинником, який відображає міру інтегрованості пересічної людини, її сім'ї, її життя та праці в міжнародні суспільні інститути. Формально цей вимір в обох системах оцінюється такими індикаторами, як інтенсивність персональних контактів людини в банківській, телекомунікаційній та туристичній сферах з іншими країнами, рівень розвитку міжнародного туризму, рівень охоплення людини засобами масової інформації та телекомунікації. При цьому система KOF додатково враховує два таких індикатори: відсоток іноземних громадян у країні та рівень охоплення країни мережами міжнародної торгівлі. За системою KOF, першу п'ятірку в світі очолюють США (за системою CEIP – 20 місце), на другому місці – Канада (за CEIP – 17), на третьому – Австралія (за CEIP – 19), на четвертому – Швеція (за CEIP – 13), на п'ятому – Нова Зеландія (за CEIP – 16). Україна посідає 66 місце (за CEIP – 38), ідучи за Беліз і перед Росією – 67 місце (за CEIP – 42). США впродовж останніх 13 років мали найвищий у світі рівень соціальної глобалізації, який за зазначений період зріс на 70%, тим часом для України та Росії цей показник у 7–8 разів нижчий, хоч він у стільки ж разів вищий, ніж у країн – аутсайдерів цього списку. Критичною для України є та обставина, що впродовж зазначеного періоду практично не відбулося змін у цій сфері, що має бути досить тривожним сигналом для країни, виходячи з можливого наростання соціальної напруги та невдоволення населення. Соціальна глобалізація несе з собою не менше викликів і загроз, ніж економічна, особливо для країн, що розвиваються, і не адаптовані до цих змін.

3. Політичний вимір глобалізації (Ігп) відображає політичну вагу, вплив будь-якої країни на світові процеси, зміни і дозволяє оцінити масштаби розширення її участі в цих процесах і змінах. В обох системах зазначений вимір кількісно оцінюється з використанням таких спільних індикаторів, як членство країни в міжнародних організаціях і участь країни в місіях Ради Безпеки ООН. При цьому в системі KOF додатково використовується індикатор – кількість іноземних посольств у країні, а в системі CEIP – кількість ратифікованих міжнародних угод. Політична глобалізація сприяє розвиткові країни, через її авторитет і вплив на міжнародній арені, опосередковано та повільніше, порівняно з економічною та соціальною глобалізацією, однак в решті-решт – масштабніше. П'ятірка світових лідерів за цим виміром є: США – 1 місце (за системою CEIP – 31 місце), Великобританія – 2 місце (за CEIP – 10), Франція – 3 місце (за CEIP – 6), Росія – четверте місце (за CEIP – 29) і Швеція – 5 місце (за CEIP – 19). Україна обіймає 38 місце (за CEIP – 34), ідучи за Ганою й випереджаючи Уругвай. Росія, на відміну від України, досягла чималого успіху в політичній інтеграції у світове співтовариство. Вона є одним із найвпливовіших політичних гравців у світі, незважаючи на слабкі економічні та соціальні показники. Це пояснюється успадкуванням Росією впливу Радянського Союзу, її участю у великій вісімці, наявністю потужного військового потенціалу, найбагатшими у світі енергетичними ресурсами [див.: 18, с.252]. Україна, за системою KOF, перебуває на 64 місці (за системою CEIP – на 39-му), ідучи за Кенією й перед Перу. Бачимо, що вона майже в 2,4 рази має повільніше глобалізування, ніж Сполучені Штати, і в 1,2 рази – ніж Росія. Глобальну роль у світі відіграє Європейський Союз. 1 січня 2007 року завершилося п'яте розширення Європейського Союзу, що розпочалося в травні 2004 року. Сьогодні Європейський Союз, до якого входять 27 держав-членів із загальною кількістю населення майже 500 мільйонів людей, є найбільшим торгово-економічним блоком у світі.

Висновки.

1. Отже, соціальний менеджмент пов'язаний із соціальною системою, завданням якого є забезпечення цілісного уявлення про складні соціальні системи, що розвиваються як диспативні цілісності, їх внутрішні та зовнішні зв'язки, саморозвиток і самовплив одна на одну, специфічні взаємини, що створюються між суб'єктом і об'єктом. Наявність стійкої рівноваги між суб'єктом і об'єктом управлінських впливів є однією з найважливіших закономірностей в управлінні, а порушення такої рівноваги призводить до кризової ситуації. Предмет теорії соціального менеджменту – це дослідження управлінської діяльності в єдності з управлінськими відносинами: у вузькому розумінні – це процес впливу на соціальні процеси для досягнення поставленої мети; у широкому розумінні – сфера діяльності людей, пов'язана з соціальною сферою, засадою якої є закон пріоритетності соціальної мети.

2. Важливе значення для адаптації соціальної політики України до стандартів Європейського Союзу матиме подальша ратифікація, та імплементація Україною Європейської соціальної хартії, а також укладання угод із координації систем соціального

забезпечення робітників, які мають українське громадянство і працюють на території держав-членів Європейського Союзу.

3. Зміст соціального менеджменту як предмета дослідження у дискурсі глобалізації та інформатизації соціального розвитку зводиться до того, що позиції соціального менеджменту сьогодні значною мірою послаблені, людина забута і не є суб'єктом соціально-управлінського процесу владної еліти, тому потрібно формувати соціально-адекватний менеджмент, у центрі якого людина, її потреби та інтереси, механізми соціального менеджменту, здатні інтегрувати у процесі глобалізації людський та соціальний виміри, забезпечити право всіх народів на гідне життя, сформувати умови для підвищення індексів людського розвитку.

Література

1.Бородкин В.В.Противоречия и два способа организации социальных симстем /В.В.Бородкин; [отв.ред. Г.И.Рузавин] //Самоорганизация: кооперативные процессы в природе и обществе: в 2 ч.. – Ч.1. – М.: Ин-т философии АН СССР, 1990. – С.69-90.

2.Пригожин И. Философия нестабильности /И.Пригожин //Вопросы философии. − 1991. − №6. − С.46-57.

3.Предборська І.М. Мінливість, соціум, людина: монографія /Ірина Михайлівна Предборська. – Суми: Видавництво «Слобожанщина», 1995. – 136 с.

4. Принципы самоорганизации социальных систем: теория и практика /[под ред. М.И.Сетрова].- К.-Одесса: Вища школа, 1988. – 242 с.

5 Рассоха И.Н. Исторические стадиальные флуктуации в развитии общества: дис….кандидата философ. наук: 09.00.03 /Рассоха Игорь Николаевич. – Харків, 2000. − 180 с.

6. Курдюмов С.П. Синергетическое видение мира: режимы с обострением /С.П.Курдюмов, Е.Н.Князева //Самоорганизация и наука: опыт филсофского осмысления. – М.:Арго, 1994. – С.162-186.

7. Назаретян А.П. Синергетика в гуманитарном знании: предварительные итоги /А.П.Назаретян //Общественные науки и современность. – 1997. – №2. – С.91-98.

8. Пантин В.И. Социоестественная история и глобализация /В.И.Пантин //Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара Клуба ученых "Глобальный мир". – Вып. 3 (15). – М., 2002. – С.32.

9. Романов В.Л.Социальная самоорганизация и государственность /В.Л.Романов. – 2-е изд., пераб. и доп. – М.: Изд-во РАГС, 2003. − 236 с.

10.Єременко В.Г. Про науку і курс «соціальної економіки» /В.Г.Єременко //Економіка України. – 1996.-№5. – С.52-65.

11. Капустин В.С. Введение в теорию социальной самоорганизации /В.С.Капустин. – М.: Изд-во РАГС, 2003. – 137с.

12. Ерохин С.А. Синергетическая парадигма современной экономической теории: [Електронний ресурс] /С.А.Ерохин. – Режим доступу: www.nam.kiev. ua/ape/n_01_1-2/yerokhin.htm

13. Друкер П.Ф. Практика менеджмента /П.Ф.Друкер; [пер. с англ.]. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – 398 с.

14. Капица С.П. Синергетика и прогнозы будущего /С.П.Капица, С.П.Курдюмов, Г.Г.Малинецкий. – Изд-е 3-е. – М.: Эдиториал УРСС, 2003. – С.31-62.

15. Горский Ю.М. Гомеостатика: модели, свойства, патологии /Ю.М.Горский //Гомеостатика живых, технических, социальных и экологических систем. – Новосибирск: Наука, Сиб. отд., 1988. – 322 с.

16. Бевзенко Л.Д.Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций /Любовь Дмитриевна Бевзенко. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. – 437 с.

17. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: [монографія] /В.Г.Воронкова. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. − 272 с.

18. Глобализация: Контуры XXI века: Реф. сб. / [отд. Восточной Европы; ред.кол. вып. Ю.И.Игрицкий; отв. ред. П.В.Малиновский; отв. ред. и др.]. − РАН. ИНИОН. Центр научно-информ. исслед. глобальных и региональных пробл. – М., 2002. – Ч.2. – 252 с.

Summary

Popov S. Content of Social Management as a Subject of Investigation in the Discourse of Globalization and Informatization. The article provides an analysis of formation paradigm of social management in the context of globalization and informatization, disclosed the content of social mechanism of social management, it essence, clarified the conceptual-categorical apparat of social management and conditions and ways of achievement efficiency of social management. Keywords: social management, mechanisms of social management, globalization, informatization.